

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Домашевського Сергія Володимировича
«Соколоподібні птахи (Falconiformes) Центрального Полісся України»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук
зі спеціальності 03.00.08 – зоологія**

Актуальність роботи не викликає сумнівів. У 60-80-х рр. ХХ століття денні хижі птахи через особливості своєї біології зазнали значного впливу з боку людини. Зміни середовища їхнього існування, які були зумовлені саме діяльністю людини, стали причиною кризових явищ, що призвели до суттєвого зниження чисельності багатьох видів ряду Соколоподібні. Займаючи найвищі щаблі в ієрархічній піраміді живлення, вони є найбільш вразливими компонентами, які реагують на трансформацію середовища існування. Водночас ці птахи мають широкий адаптивний потенціал, який вони використовують для протидії негативним чинникам. Це особливо проявляється в умовах Полісся – посилена трансформації природних територій призводить до збіднення біорізноманіття. Результати досліджень денних хижих птахів у Центральному Поліссі України, що є в літературних джерелах, залишаються фрагментарними, виконані на розрізнених територіях і охоплюють лише деякі аспекти біології соколоподібних птахів окремих видів. Цього недостатньо для їх збереження та охорони.

Наукова новизна роботи доведена багаторічними дослідженнями, якими встановлено сучасний статус перебування представників ряду Соколоподібні на території досліджуваного регіону, показано історичні зміни їхнього видового складу та чисельності, виявлено нові місця гніздування рідкісних видів, уточнено гніздові ареали канюка степового *Buteo rufinus* і луня польового *Circus cyaneus*, вперше підтверджено гніздування підорлика великого *Clanga clanga*, вперше отримано дані щодо сучасної чисельності, тенденцій та причин їх змін, виявлено закономірності розташування гнізд для різних видів, досліджено трофічні зв'язки. За результатами стеження за підорликами великими, спорядженими радіопередавачами, вперше з'ясовано маршрути міграцій та місця зимівлі птахів, пов'язаних з територією України. Отримано нові дані про гніздову біологію птахів, занесених до Червоної Книги України.

Робота має велике **практичне значення**. Інформацію, отриману в процесі дослідження, використано для написання видових нарисів при створенні третьої редакції Червоної книги України (2009) та підготовки її четвертого видання; для міжнародної програми визначення територій, важливих для існування птахів (ІВА); атласів гніздових птахів України та Європи; написання національних планів дій зі збереження рідкісних видів підорликів великого та малого (*Clanga clanga*, *C. pomarina*) міжнародних планів дій щодо балабана *Falco cherrug*. Отримані матеріали можуть стати основою для наукового обґрунтування створення нових об'єктів природно-заповідного фонду. Результати дослідження гніздової біології рідкісних видів мають бути використані для оптимізації заходів щодо їх охорони.

Роботи тісно пов'язана з науково-дослідними темами, а саме: з плановими темами Відділу фауни та систематики хребетних Інституту зоології ім.І.І.Шмальгаузена НАН України № III-28-11 «Сучасні проблеми збереження та невиснажливого використання теплокровних хребетних фауни України» (д/р № 0111U000201) 2011-2013 рр. та № III-31-14 «Орнітофауністичні комплекси окремих ландшафтно-географічних зон та регіонів України (формування, структура, сезонні та соціологічні аспекти)» (д/р № 0114U001125) 2014-2018 рр.

Обґрунтованість наукових положень, достовірність результатів, положень і висновків. Робота базується на значному за обсягом польовому матеріалі, зібраного автором дисертації протягом 30 років (1989-2016 рр.). Польовими дослідженнями охоплено більшу частину Центрального Полісся – роботи проведено на території 3 адміністративних областей. Переважну більшість матеріалу зібрано на 9 стаціонарах загальною площею близько 1 тис. кв. км. За темою дисертаційної роботи опубліковано 32 наукові праці, з них – 7 статей у наукових виданнях, затверджених як фахові, в тому числі одна у виданні, що входить до SCOPUS; 26 публікації – у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших виданнях. Висновки, зроблені на підставі опрацьованого матеріалу, є цілком достовірними.

Оцінка змісту роботи та зауваження. *Структура та обсяг дисертації.* Дисертація є рукописом, загальним обсягом 242 сторінок (з них 151 сторінка основного тексту). Рукопис складається із вступу, 5 розділів, висновків, переліку використаних літературних джерел (усього 204 найменування, з них 24 латиницею), 8 додатків. Рукопис містить 51 рисунок та 32 таблиці. Робота написана українською мовою. Матеріал викладено логічно й послідовно у відповідності до поставлених автором задач.

Зауваження. При всьому позитивному враженні від роботи, вона не облишена недоліків та зауважень. А саме:

У підрозділі 4.1 дисертації сказано, що протягом 1950-1990-х рр. спостерігалася депресія чисельності близько двох третин видів денних хижих птахів. Проте не зрозуміло, на основі чого зроблено такий висновок.

У підрозділі 4.2 серед причин, що впливають на видовий склад та чисельність хижих птахів автор називає антропогенний вплив. Проте точно не зрозуміло, які чинники до нього включені.

Низький рівень чисельності та різноманітності соколоподібних виявлено в ході досліджень на стаціонарі Красно, розташованому в Чорнобильській зоні відчуження. Враховуючи низький рівень антропогенного навантаження в районі стаціонару не зовсім зрозуміло, що є причинами виявлених особливостей населення хижих птахів.

У висновку 2 названа кількість гніздових видів, у яких чисельність зросла, зменшилася або залишається стабільною, але самі види не названі.

У висновку 6 вказано, що один вид зустрічається лише під час осінньої міграції, але який це вид – не названо.

У висновку 7 вказано, що в зимовий період відмічено 13 видів хижих птахів. Три з них названо, а 10 – ні. Які це види?

Висновок 8, мені здається, не завершений. Про що у ньому говориться і до чого?

Робота містить окремі орфографічні та стилістичні помилки, є зауваження до оформлення таблиць та рисунків, але все це не впливає на її загальну оцінку.

Загальний висновок. У дисертації висвітлено результати досліджень видового складу, поширення і динаміки чисельності, характер перебування денних хижих птахів на території Центрального Полісся. В регіоні зареєстровано збільшення видового різноманіття денних хижих птахів. Із 29 виявлених видів підтверджене гніздування для 19. Зібрана інформація свідчить про зростання чисельності окремих видів. При цьому відбуваються зміни поведінки, які проявляються у виборі гніздових територій, місць влаштування гнізд, термінів початку міграцій. Проте існує група видів, які потребують додаткової уваги, чисельність яких продовжує скорочуватися (могильник, орел-карлик, лунь лучний, балабан, кібчик та яструб великий). Для їх збереження запропонована низка охоронних заходів.

На підставі ретельного аналізу дисертації та її автореферату, який відповідає її змісту, вважаю, що робота Домашевського Сергія Володимировича «Соколоподібні птахи (Falconiformes) Центрального Полісся України» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених постановами КМ України від 24 липня 2013 року №567 зі змінами, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.08 – зоологія.

Професор кафедри екології,
природничих та математичних наук
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»,
д.б.н, проф..

В.В.Серебряков

28 листопада 2021 року

ПІДПИС
Серебрякова В.В.
ЗАСВІДЧУЮ

А.В.В. 2021.11.11